

УДК 338.51

Панкратова Л.Л., канд. екон. наук
старший науковий співробітник ННЦ "Інститут аграрної економіки"

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІНИ НА МОЛОКО В ПРОДОВОЛЬЧОМУ ЛАНЦЮГУ

Висвітлено проблеми формування ціни на молоко у процесі руху продукції від сільськогосподарського товаровиробника до споживача. Розраховано частку кожного учасника у структурі роздрібної ціни на молоко та встановлено, що частка сільського господарства є заниженою. Запропоновано заходи щодо справедливого розподілу економічних результатів діяльності між учасниками цінового ланцюга, що сприятимуть поліпшенню ситуації в молочному підкомплексі і підвищенню рівня споживання молока і молокопродуктів населенням України.

К л ю ч о в і с л о в а: ціновий ланцюг на молоко, агропродовольчий ланцюг, механізм ціноутворення, структура роздрібної ціни, еквівалентність обміну.

У сучасних умовах глобалізації економіки та розширення виходу України на світовий агропродовольчий ринок надто важливо аналізувати цінову позицію вітчизняної продукції сільського господарства порівняно із зовнішніми цінами, що дозволить об'єктивно оцінювати можливості участі у світовій торгівлі, а також демонструватиме спроможність протистояти продукції зарубіжного виробництва на внутрішньому ринку.

Для забезпечення високих виробничих показників і конкурентних споживчих цін важливо, щоб усі учасники цінового ланцюга (сільськогосподарський товаровиробник, переробне підприємство, роздрібна торгівля) отримували економічно виправданий прибуток на вкладений капітал. Специфіка ж виробничого процесу продуктів харчування полягає в тому, що на початку цінового ланцюга сільськогосподарський товаровиробник перебуває під тиском переробної галузі, а остання, в свою чергу, відчуває тиск роздрібної торгівлі. Підприємства переробної галузі та роздрібної торгівлі більш концентровані порівняно з сільськогосподарськими підприємствами, і процеси консолідації активів набирають дедалі більших обертів. Торгові мережі виступають нині головним гравцем і безперечним диктатором правил гри в продовольчих ланцюгах. За таких умов у більшості країн світу відслідковується частка сільськогосподарського виробника у структурі роздрібної ціни на продовольство з метою підтримання її на належному рівні і забезпечення йому як важливого учаснику агропродовольчого ланцюга належного рівня прибутку на вкладений капітал.

Проблемам ціноутворення, цінового паритету та справедливості розподілу доходів між учасниками продовольчого ланцюга при формуванні цін на готову продукцію присвятили значну кількість наукових праць українські вчені: В. Андрійчук, Ю. Воскобійник, Ю. Гапусенко, Б. Пасхавер, О. Шпичак, Л. Шкварчук тощо. Однак через удосконалення аграрної політики, постійні зміни світових тенденцій динаміки цін ці питання потребують постійної уваги і досліджень щодо цінового позиціонування, оцінки можливостей інтеграції українського аграрного сектора у світовий агропродовольчий ринок.

З огляду на викладене вище *мета статті* полягає в тому, щоб на прикладі окремого виду продовольства – а саме молока, проаналізувати формування цінового ланцюга на цю продукцію, починаючи від сільськогосподарського товаровиробника до споживача. Передбачалося особливу увагу приділити аналізу позицій саме сільсько-

господарських товаровиробників у структурі роздрібної ціни молока в нашій країні та окремих країнах світу.

Ситуація, яка склалася сьогодні на ринку молока в Україні, характеризується дещо суперечливими показниками. Офіційна статистика свідчить про рентабельність цієї галузі на рівні 18,5% у 2011 р., тоді як руйнівні процеси, що відбуваються вже досить тривалий час, свідчать про непривабливість галузі для агробізнесу. Незважаючи на певні преференції при реалізації молока на переробні підприємства у вигляді повернення ПДВ і компенсацій, обсяги виробництва молока в Україні скорочуються упродовж останніх 20 років (за виключенням останнього). Поголов'я корів знижується впродовж останніх 30-ти років, і реалізовані державні заходи щодо підтримки галузі в цей період не змогли зупинити спадання: чисельність корів в усіх категоріях господарств становила менше третини від рівня 1990 р. Але, слід зазначити, що в 2012 р. – I півріччі 2013 р. темпи зменшення поголів'я корів уповільнилися, насамперед за рахунок господарств населення, – до 1–2% і можна говорити про його стабілізацію.

Споживання молока і молокопродуктів населенням України становить 204,9 кг на одну особу в рік, або 54% від рівня раціональної норми споживання і 55% від рівня 1990 р.

Сьогодні науковці обговорюють питання про недооцінку основних засобів у сільському господарстві [1, 2], що спотворює реальну картину доходності галузі. Як справедливо зазначає Б.Пасхавер, нестача виробничих активів, попадаючи в знаменник показника рентабельності, створює ілюзію її благополучного стану [1, с. 148].

Ще одна причина необ'єктивного відображення рівня доходності тваринницьких галузей – відмінність підходів до обліку собівартості продукції в Україні та окремих країнах світу, які нами вже висвітлювалися в попередніх наукових працях. У багатьох країнах світу в собівартості тваринницької продукції корми обліковуються за ринковими цінами, тоді як в Україні у більшості випадків – за собівартістю. За нашими оцінками, включення у собівартість молока кормів власного виробництва за ринковими цінами (тих видів, що реально можна продати на регіональному ринку), підвищує собівартість молока в 1,2–1,3 раза [3, с. 50]. Відповідне ж коригування показників собівартості з усуненням зазначених вище недоречностей призводить до суттєвого зниження рентабельності виробництва тваринницької продукції і, зокрема, молока, що в свою чергу є вагомою причиною небажання суб'єктів господарювання займатися молочним скотарством.

Однак частина проблем молокопродуктового підкомплексу перебуває поза межами сільськогосподарського виробництва, а саме – на шляху просування продукції від виробника сировини до кінцевого споживача. У пошуку кращих ринків збуту селяни реалізують молоко за різними каналами: молокопереробним підприємствам, на продовольчих ринках, через власні магазини тощо. Значна частина продукції споживається безпосередньо в господарствах населення, що займаються виробництвом молока, насамперед з метою самозабезпечення власної родини. З усього обсягу реалізації в 2012 р. на молокопереробні підприємства надійшло 4,7 млн т молока від усіх категорій господарств, що становить 41% загального виробництва молока.

Для з'ясування проблем молокопродуктового підкомплексу проаналізовано розподіл доходів між учасниками продовольчого ланцюга: сільськогосподарський товаровиробник – переробник – торгівля. Між цими ланками зазвичай виникає ще один активний учасник – посередник (заготівельник), який у більшості випадків є представником переробного підприємства або ж тісно співпрацює з ним. Держава також отримує свою частку доходів у вигляді податку на додану вартість (ПДВ).

Розрахунок структури роздрібної ціни молока в Україні проведено на основі ціни реалізації сировинного молока на переробні підприємства *усіма категоріями господарств*, оскільки основні категорії господарств-виробників здійснюють майже рівнозначний внесок у завантаження потужностей молокопереробних підприємств. Так, у 2012 р. 48,3% молокосировини надійшло від сільськогосподарських підприємств і 44% – від господарств населення, решта – від інших господарських структур.

Слід зазначити, що ціни реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами перевищують ціни молока із господарств населення на 34–43% (2009–2012 рр.). Суттєва різниця у цінах на молоко пояснюється тим, що від сільгоспідприємств надходило більше молока класів "екстра", "вищого" і "І гатунку" (94,1%), а від господарств населення – 75,2% молока "ІІ гатунку". Через високий рівень бактеріологічної забрудненості молокосировини від господарств населення навіть при однаковому рівні гатунковості виплачувалася нижча закупівельна ціна.

Загалом цінова ситуація на ринку сировинного молока характеризувалася зниженням цін у 2012 р. (рис. 1), що відповідає тенденціям світового ринку.

Для промислового виробництва молока з вмістом жиру 2,5% і білка – 2,8% використовується сировинне молоко зі значно вищими якісними показниками. Так, в 2012 р. вміст жиру в молоці від сільськогосподарських підприємств становив 3,59%, від господарств населення – 3,49%, а розрахунок проводився за базисними показниками вмісту жиру та білка – 3,4 і 3,0% (причому в більшості випадків лише за показниками жирності). Закономірно, що частина жиру з сировинного молока вилучається переробними підприємствами для виробництва інших продуктів (масла, сметани тощо). Тому в нашому розрахунку було проведено відповідний перерахунок сировинного молока базисної жирності (3,4%) у молоко жирністю 2,5%, що знизило закупівельну ціну сільськогосподарських товаровиробників на 25%.

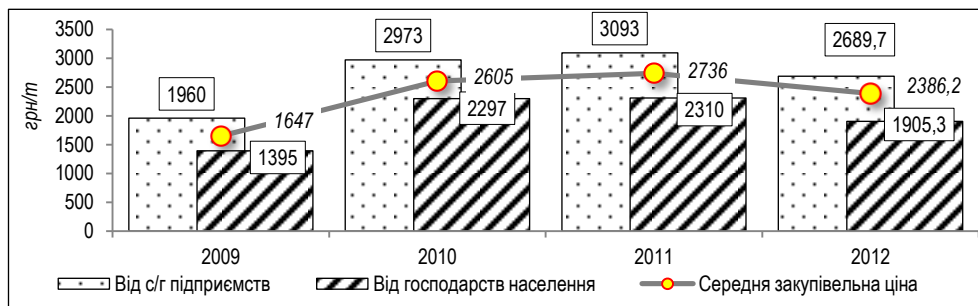

Рис. 1. Закупівельні ціни на молоко (без ПДВ), закуплене переробними підприємствами в 2009–2012 рр., грн/т

Джерело: за даними офіційної статистики.

У розрахунках також враховано повернення ПДВ сільськогосподарським товаровиробникам. Розподіл ПДВ здійснено з огляду на такі міркування. Частина ПДВ надходила в державний бюджет як ПДВ-кредит, який сплачували сільськогосподарські товаровиробники та переробні підприємства при придбанні ресурсів (пально-мастильних матеріалів, засобів захисту тощо). Орієнтовно ПДВ-кредит становить близько 50% нарахованого ПДВ у сільськогосподарських товаровиробників та близько 50% ПДВ у переробників.

Повернення ПДВ товаровиробникам формується за рахунок двох джерел:

- сільськогосподарські підприємства, які є об'єктами спеціального оподаткування, перераховують різницю між сумою податкового зобов'язання за звітний (податковий) період та сумою податкового кредиту з поточного рахунку на спеціальний рахунок. Сума податку на додану вартість, що акумулюється на спеціальному рахунку, не підлягає вилученню до державного бюджету і використовується сільськогосподарським підприємством за цільовим призначенням (на виробничі цілі);

- переробне підприємство позитивну різницю між сумою податкових зобов'язань та сумою податкового кредиту, згідно з Законом України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників" № 4268 від 22.12.2011 р., спрямовувало у 2012 р. за двома напрямками:

- 70% – на спеціальний рахунок Держказначейства, кошти якого переробне підприємство використовувало для виплати компенсації сільськогосподарським товаровиробникам за продане ними молоко;

- 30% – до спеціального фонду державного бюджету, кошти якого передбачено використовувати на підтримку молочної галузі. Розпорядником цих коштів є Кабінет Міністрів України.

Надалі згідно з зазначеним вище Законом пропорції спрямування позитивного сальдо ПДВ змінюються:

- у 2013 р. – до спеціального фонду державного бюджету України направляється 40%, а на спеціальний рахунок – 60%;
- у 2014 р. – до спеціального фонду державного бюджету направляється 50% і на спеціальний рахунок теж 50%.

Частка сільського господарства у структурі роздрібною ціни молока 2,5% жирності у півці становила, за нашими розрахунками, 25,7% (рис. 2), а з урахуванням повернення ПДВ (близько 0,4 грн на 1 кг) вона підвищувалася до 31,3%.

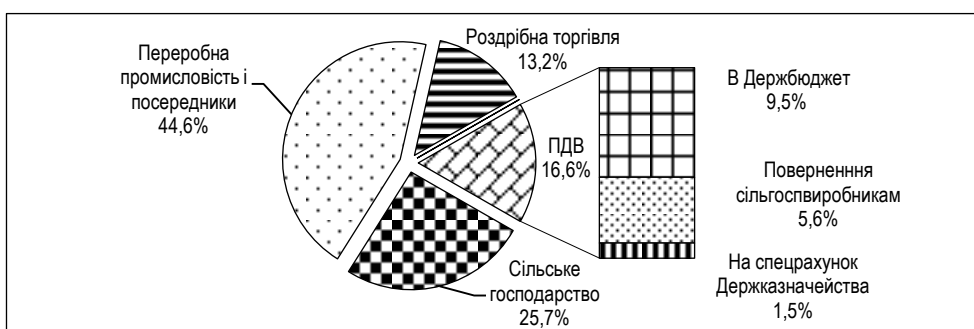

Рис. 2. Структура роздрібною ціни молока 2,5% жирності в півці (6,92 грн/кг), 2012 р.

Джерело: у розрахунках використано методичні підходи ННЦ "Інститут аграрної економіки", дані офіційної статистики України, експертні оцінки операторів ринку.

Значно вищою є частка переробних підприємств і посередницьких організацій у структурі роздрібною ціни на молоко – на рівні 44,6%. На жаль, виокремити частку посередників (заготівельників) за даними офіційної статистики неможливо. До того ж їхнє функціонування переважно тісно пов'язане з переробними підприємствами. На нашу думку, комерційна діяльність посередників (закупівельників) потребує законодавчого унормування, оскільки від легітимності та порядності їхніх дій безпосередньо залежить рівень доходів селян від здавання молока.

У державний бюджет надходило 9,5% роздрібною ціни на молоко. Ще 1,5% поступало на спеціальний рахунок Держказначейства, з якого ці кошти спрямовувалися на підтримку тваринництва (купівлю доїльних апаратів для населення, будівництво тваринницьких ферм тощо), однак розпорядником коштів виступала держава.

Найвпливовішим учасником продовольчого ланцюга є торгівля, яка отримує вагомому частку роздрібною ціни молока – 13,2%, і її послуги по доведенню цієї продукції до споживача обходяться останнім досить дорого. Перебуваючи на кінці ланцюга, найближче до споживача, саме роздрібна торгівля диктує ціни, встановлює обсяг продукції (з огляду на попит), який можуть постачати на ринок попередні ланки – переробна галузь та сільське господарство.

Сільськогосподарські товаровиробники, які перебувають на самому початку цінового ланцюга, мають найменше важелів комерційного впливу на інші його ланки і через значну розпорошеність виробництва найбільше потребують консолідації їхніх дій та підтримки держави.

Опитування керівників сільськогосподарських підприємств, що входять в Аграрний союз України, свідчить, що більшість із них (та ще більше господарства населення), не мають змоги відслідковувати щорічні законодавчі зміни щодо виплати переробними підприємствами компенсації за продане молоко. Вони не орієнтуються у механізмі нарахування компенсації, перекладаючи цю "арифметику" повністю на

переробників. Це спонукає до зловживань під час нарахування і виплати компенсації сільгоспвиробникам.

Вважаємо, що хоча сьогодні механізм виплати переробними підприємствами компенсації за продане сільськогосподарськими товаровиробниками молоко й існує, але він нестабільний, непрозорий і непередбачуваний. Обсяг компенсації значною мірою залежить від ведення бухгалтерського обліку та господарської діяльності на конкретному переробному підприємстві, що ставить сільгоспвиробників із різних регіонів у нерівні умови.

Наведемо порівняння зазначених вище показників в Україні та країнах світу. За даними офіційної статистики, середня роздрібна ціна на молоко 2,5% жирності, яке в Україні є об'єктом державного регулювання й моніторингу, становила в 2012 р. 692 грн/100 кг, або в перерахунку – 67,4 євро/100 кг. Регульована державою ціна на молоко близька до рівня роздрібних цін у Нідерландах – 65, Польщі – 69, Німеччині – 70 євро/100 кг (табл. 1), але продукція у цих країнах все ж вищої якості.

Таблиця 1

Ціни на молоко і частка сільського господарства у структурі роздрібної ціни молока у країнах світу, 2011 р.

Країна	Закупівельні ціни на сировинне молоко (без ПДВ), євро за 100 кг	Роздрібні ціни на молоко жирністю 2,8–4,0%, євро за 100 кг	Частка сільськогосподарства, %
Німеччина	35,2	70,0	50,3
Ірландія	32,6	111,0	29,4
Греція	43,2	123,0	35,1
Іспанія	30,9	80,0	38,6
Італія	43,4	146,0	29,7
Литва	28,5	84,0	34,0
Угорщина	31,3	86,0	36,4
Нідерланди	38,3	65,0	58,8
Австрія	35,3	93,0	38,0
Польща	29,4	69,0	42,6
Португалія	31,4	78,0	40,3
Румунія	25,5	103,0	24,7
Словенія	31,1	79,0	39,4
Словаччина	31,8	85,0	37,4
Фінляндія	42,6	83,0	51,4
Велика Британія	30,6	82,0	37,3
В середньому, по країнах ЄС	34,5	91,3	37,8
США	45,5 дол. США	78,5 дол. США	58,0
Росія	34,5	86,1 ¹	40,0
Україна, 2012	23,2	67,4 ²	25,7 ³

¹ У Росії роздрібна ціна молока пастеризованого 2,5–3,2% жирності.

² В Україні роздрібна ціна молока пастеризованого 2,5% жирності.

³ Розраховано за методикою, наведеною вище.

Джерело: за даними: Шпичак О.М. Закупівельні, оптово-відпускні та роздрібні ціни на с.-г. продукцію та продукти її переробки (січень 2011 р. – січень 2012 р.) / [О.М.Шпичак, Ю.П.Воскобійник, О.В.Боднар та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 24 с.; Consumer prices research European Commission Eurostat Directorate C: National Accounts, Prices and Key Indicators Unit C-5: Price statistics. Purchasing Power Parities. Housing statistics, December, 2012 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/hicp/documents_meth/PDMM/Consumer_prices_research_2012.pdf>; Impressum. Situationsbericht 2012/13 // Trends und Fakten zur Landwirtschaft. – Berlin: Deutscher Bauernverband, – 2012. – 205–281 с.; офіційними даними Євростату, Міністерства сільського господарства США (USDA), статистичних служб Російської Федерації, Республіки Білорусь, України.

Останнім часом в Україні виробники пастеризованого молока уникають потрапляння у групу державного контролю цін і випускають молоко, приміром, 2,6% жирності. Роздрібні ціни на молоко вище 2,5% жирності коливаються у межах – 700–1200 грн/100 кг, або в перерахунку – 68,2–116,8 євро/100 кг. Очевидно, що цей рівень абсолютно співставний із цінами у більшості країн світу.

Таким чином, рівень роздрібних цін на молоко та продукти його переробки в Україні наблизився до рівня окремих європейських країн. Проте поголів'я корів лише починає стабілізуватися, більшою мірою за рахунок господарств населення, але ще далеко відстає від рівня попередніх років. Це свідчить про недостатню економічну вмотивованість сільськогосподарських підприємств розширювати виробництво сировинного молока. Тому підтримуємо думку науковців, які вважають, що чи не головною причиною

є недосконалий механізм ціноутворення та нееквівалентний розподіл доходів між суб'єктами маркетингового ланцюга: виробник – переробник – торгівля. У цьому ланцюзі найбільш незахищеними виявляються товаровиробники, які не об'єднані у громадські професійні організації, і тому не мають достатнього впливу на ціноутворення [4, с. 76].

Проведені порівняння показують, що частка сільського господарства у структурі роздрібною ціни молока в Україні (25,7%) є нижчою, ніж у більшості країн Європи, США і Росії (навіть за умови врахування повернення частини ПДВ – 31,3%). Близькі за рівнем показники у Румунії – 24,7%, Італії – 29,7, Литві – 34,0, Греції – 35,1%. У країнах ЄС частка галузі досягає у середньому 37,8% і, зокрема, в окремих країнах з високорозвиненим молочним скотарством, таких як Німеччина (50,3%), Нідерланди (58,8), Фінляндія (51,4), США (58,0%), є значно вищою (табл. 1). Слід відзначити, що цей показник у США за останні три роки підвищився з 46 до 58% за рахунок вищих темпів зростання закупівельної ціни на сировинне молоко порівняно з роздрібними цінами ринку.

Ціновий паритет, еквівалентність обміну між сільським господарством і промисловістю є предметом постійної уваги держави в економічно розвинених країнах. Система ціноутворення цих країн передбачає оперативний моніторинг динаміки цін на засоби виробництва, витрат і доходів у сільському господарстві, цін на кінцеву продукцію. У США інформація щодо частки сільського господарства у структурі роздрібною ціни окремих видів продукції відслідковується і щомісячно оприлюднюється на сайті Міністерства сільського господарства США (USDA). Вживаються заходи щодо підтримки фермерських цін на молоко.

Слід зазначити, що вищий рівень цін на молоко-сировину у світі зумовлений вищими вимогами до якості продукції – вмісту жиру, білку, антибіотиків, кількості соматичних клітин та рівня бактеріальної забрудненості. Взнявши до уваги лише окремі з цих показників, здійснено перерахунок закупівельних цін на молоко-сировину за окремими країнами для базисних в Україні показників – 3,4% жиру і 3,0% білка. Порівнявши перераховані на ці базисні показники закупівельні ціни на сировинне молоко (без ПДВ) в окремих країнах світу видно, що фактичний їхній рівень в Україні (24,7 євро/100 кг в 2011 р., 23,2 євро/100 кг в 2012 р.) є нижчим, ніж у більшості європейських країн (рис. 4).

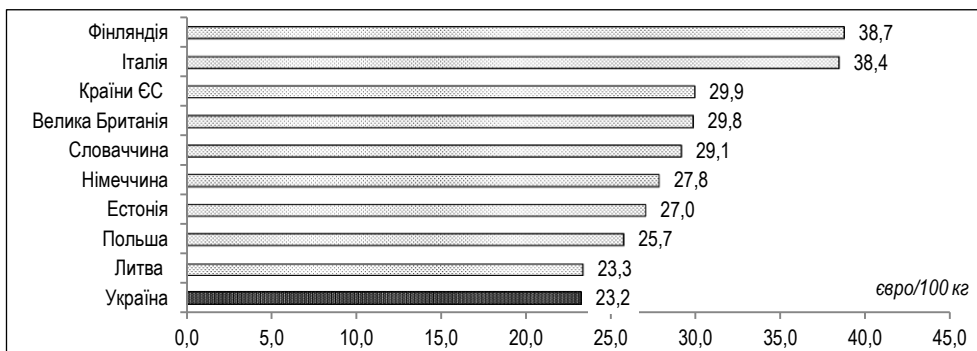

Рис. 4. Середні ціни реалізації сировинного молока в країнах світу (обраховані для базисних в Україні показників жиру – 3,4% та білка – 3,0%), євро/100 кг, 2012 р.

Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних Євростату, статистичних служб Російської Федерації, Республіки Білорусь, України, а також: Мелещенко А.В. Состояние, проблемы и перспективы развития рынка масла животного / А.В.Мелещенко, М.Л.Климова // Белорусское сельское хозяйство. – 2011. – № 2 (106), № 3 (107).

Специфіка формування цін на молоко в Україні спонукає до проведення порівнянь цін реалізації сировинного молока з європейським рівнем для різних категорій господарств – сільськогосподарських підприємств і господарств населення. Дані, наведені на рис. 5, свідчать, що рівень цін, які отримували сільськогосподарські підприємства, наближається до рівня цін європейських країн, якщо порівняти базисні параметри поставки молока (жир і білок). За таких умов у 2011–2012 рр. ціна реалізації молока в Україні

становила 26,2–27,9 євро/100 кг, що лише на 2,2–3,7 євро менше від середніх цін реалізації молока в країнах Європейського Союзу. В 2013 р. ціни реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами України (31,4 євро/100 кг) наздогнали і перевищили рівень минулорічних цін на сировинне молоко в країнах ЄС (рис. 5).

Так, у 2011 р. закупівельні ціни на молоко для сільськогосподарських підприємств перевищили рівень цін у Польщі, Литві, Великій Британії і наближалися до рівня цін Естонії, Словаччини, Німеччини. У 2012 р. простежувалася така ж тенденція, оскільки ціна реалізації цієї продукції хоч і знизилася, але сільськогосподарські підприємства отримували компенсаційні виплати за продане переробним підприємствам молоко (у вигляді відшкодування частини ПДВ). Очевидно, що в 2013 р. ще більше країн ЄС мають рівень ціни на сировинне молоко нижчий, ніж в сільськогосподарських підприємствах України.

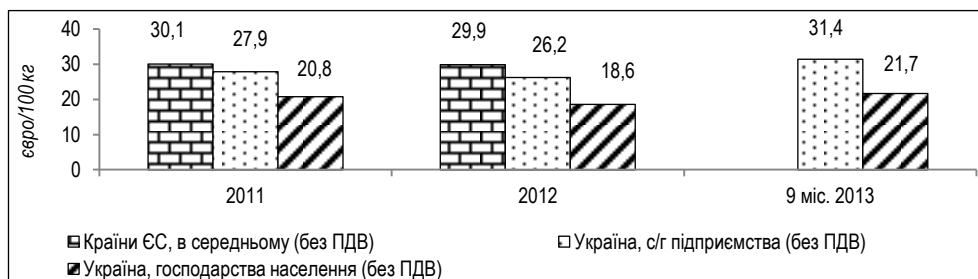

Рис. 5. Ціни реалізації сировинного молока в країнах ЄС і Україні (в розрізі категорій господарств), 2011–2013 рр., євро/100 кг

(обраховані для базисних в Україні показників жиру – 3,4% та білка – 3,0%)

Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних Євростату, статистичних служб Російської Федерації, Республіки Білорусь, України.

Молоко, що виробляється у господарствах населення, з ряду об'єктивних причин оплачується за ціною, на 28–35% нижчою за європейський рівень. Уряд держави намагається підтримати тяжку працю одноосібників, зокрема, прийнято Постанову КМУ "Про затвердження мінімально допустимого рівня цін на молоко на 2012 рік" від 22.08.2012 № 807, яка діє й до сьогодні. Згідно з цією постановою молоко від населення приймається за ціною не менше 2,20 грн/літр.

У контексті регулювання процесів у ціновому ланцюзі на молоко становить інтерес досвід Ізраїлю. У цій країні з 1956 р. діє Рада із виробництва молока, основним завданням якої є планування і регулювання виробництва з метою уникнення дефіциту і перевиробництва молока. Досягається це шляхом квотування обсягів, що виробляються на молочних фермах, і встановлення економічно обґрунтованих цін на сировинне молоко та десять видів готової молочної продукції. Керівним органом Ради із виробництва молока є Рада директорів у складі 20 осіб, 6 із яких – представники профільних міністерств, 6 – представники молочних ферм і ще 6 – представники переробної галузі, а 2 особи представляють організації споживачів. У такому складі Рада директорів збирається один раз на три місяці для того, щоб урегулювати ціни на молоко для фермерів і ціни на окремі види молочної продукції.

Середній рівень базових закупівельних цін устанавлюється (коригується) Радою на основі реальних даних молочних ферм, очевидних поточних змін на ринку, наприклад, підвищення цін на корми, зміни інших складових собівартості тощо. Базова ціна, що встановлюється шляхом дорадчого голосу різних представників зацікавлених сторін, є обов'язковою для застосування при розрахунках із фермерами за здане молоко. Якість молока перевіряється незалежною лабораторією при Асоціації тваринників. Оплата за здане молоко з належними якісними параметрами здійснюється за встановленою Радою базовою ціною. Завдяки виваженій політиці щодо молочної підкомплексу, в Ізраїлі забезпечується найвища у світі продуктивність корів – 12 тис. молока на одну голову в рік і вдалося досягти самозабезпечення країни молоком і молокопродукцією.

Висновки. Результати проведеного аналізу рівня і структури роздрібною ціни на молоко в Україні і, зокрема, частки сільського господарства в ній, співставлення цих показників з аналогічними у країнах світу свідчать про наявність диспропорції в розподілі економічних результатів діяльності між учасниками продовольчого ланцюга на молоко.

Ціни, які отримують сільськогосподарські підприємства при реалізації сировинного молока на переробні підприємства, наближаються до рівня європейських країн. Однак господарствам населення, у яких переробними підприємствами закуповується майже половина обсягу молока, ця продукція оплачується за цінами, на третину нижчими за рівень європейських країн. Разом із тим у кінці продовольчого ланцюга – у торгівлі формується така роздрібна ціна, яка вже зрівнялася з цінами більшості європейських країн. Очевидно, що частина доходів при виробництві готової молочної продукції невинноварено привласнюється такими учасниками цінового ланцюга, як перекупщик (заготівельник), переробне та торговельне підприємства тощо, тоді як селянин залишається обділеним.

Український споживач є ще одним "потерпілим" у цій ситуації, оскільки змушений купувати продукцію за європейськими цінами при значно нижчому рівні доходів.

Підвищення частки сільського господарства у структурі роздрібною ціни можливе за рахунок підвищення закупівельної ціни на сировинне молоко для господарств населення (враховуючи, що потенціал зростання ціни для сільськогосподарських підприємств майже вичерпано). З огляду на поки що неналежну якість молока від цих господарств і логістичні проблеми його збирання, на часі цей варіант економічно невинноварено. Але при покращенні технологічних і організаційних аспектів виробництва молкосировини у господарствах населення підвищення закупівельних цін для цієї категорії господарств – цілком закономірний процес.

За умов економічної кризи і обмеженості попиту населення виправданим є інший шлях – зниження рівня роздрібною ціни на готову молокопродукцію і, зокрема, молоко пастеризоване, зважаючи ще й на те, що йдеться про соціальний продукт. Це сприяло б активізації попиту на молочну продукцію, підвищенню її конкурентоспроможності. Адже уже сьогодні внутрішній ринок наповнюється дешевою білоруською молокопродукцією, яка успішно конкурує і на ринках інших країн, насамперед Росії.

Зниження кінцевої ціни на молоко можливе за рахунок двох джерел: зниження собівартості і забезпечення більш справедливого розподілу економічних результатів діяльності між учасниками продовольчого ланцюга як заінтересованими у спільній справі партнерами. Суб'єкти формування цінового ланцюга повинні критично оцінити рівень власних витрат з метою їхнього зниження. І наші дослідження підтверджують наявність такого резерву скорочення витрат у сільському господарстві [3].

Вважаємо, що вже сьогодні економічно виправданим є зниження роздрібних цін на молоко за рахунок скорочення невинноварено прибутків у сфері роздрібною торгівлі, заготівлі і переробки молкосировини. Неприпустима ситуація, коли сільське господарство, яке перебуває на початку виробничого циклу, виявляється "притиснутим" верхніми прошарками вертикальної надбудови і тому незахищеним у ринкових умовах.

На часі в Україні необхідність створення дієвого погоджувального органу, який би займався врегулюванням спірних питань при формуванні цінового ланцюга на молоко і молокопродукти, починаючи від виробника сировини до споживача.

Список використаних джерел

1. Пасхавер Б.И. Аграрное ценообразование: требования и возможности совершенствования / Б.И.Пасхавер // Економіка АПК. – 2011. № 2. – С. 147–150.
2. Могилова М.М. Удосконалення переоцінки основних засобів в системі відтворення : наукова доповідь / [М.М.Могилова, Г.М.Підлісецький, М.І.Герун та ін.]. – К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2011. – 72 с.
3. Панкратова Л.Л. Витрати на виробництво молока як чинник його конкурентоспроможності / Л.Л.Панкратова // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 46–52.
4. Лупенко Ю.О. Розвиток сільських територій України : посібник для голів сільських і селищних рад // [Ю.О.Лупенко, М.І.Пугачов, О.Г.Булавка та ін.]. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2012. – С. 76–79.

Надійшла до редакції 25.06.2013 р.